

Рекомендація з питань правової охорони перекладів і прав перекладачів, та практичних засобів зміцнення статусу перекладачів

Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури на своїй 19-й сесії, що відбулася в Найробі з 26 жовтня по 30 листопада 1976 року,

Вважаючи, що переклад сприяє порозумінню між народами та співпраці між країнами, полегшуючи поширення літературних і наукових творів, у тому числі технічних, через мовні кордони та обмін ідеями,

Відзначаючи надзвичайно важливу роль, яку відіграють перекладачі та переклади в міжнародних обмінах у сферах культури, мистецтва та науки, особливо у випадку творів, написаних або перекладених менш поширеними мовами,

Визнаючи, що охорона прав перекладачів потрібна для забезпечення якості перекладів, необхідної для ефективного виконання ними свого обов'язку на службі культурі та розвитку,

Нагадуючи, що, хоча принципи такої охорони вже вміщено у Всесвітній конвенції про авторське право, а Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів і ряд національних законів держав-членів теж містять окремі положення щодо такої охорони, практичне застосування цих принципів і положень не завжди є адекватним,

Вважаючи, що — якщо в багатьох країнах щодо авторського права перекладачі та переклади мають охорону, що схожа на охорону, якої надано авторам, літературним і науковим творам, у тому числі технічним — запровадження заходів, по суті, практичного характеру, які прирівнюють перекладачів до авторів і є специфічними для перекладацької професії, є, однак, виправданим для поліпшення дієвого застосування чинних законів,

Вирішивши на своїй вісімнадцятій сесії, що охорона прав перекладачів має бути предметом рекомендації для держав-членів у розумінні пункту 4 статті IV Статуту,

Ухвалює сьогодні, двадцять другого листопада 1976 року, цю Рекомендацію.

Генеральна конференція рекомендує державам-членам застосовувати викладені нижче положення, що стосуються охорони перекладів і прав перекладачів, вживаючи всіх законодавчих або інших заходів, які можуть знадобитися згідно з конституційними нормами та інституційною практикою кожної держави, для реалізації на їхніх відповідних територіях принципів і норм, викладених у цій Рекомендації.

Генеральна конференція рекомендує державам-членам довести цю Рекомендацію до відома органів влади, відомств або установ, відповідальних за питання, що

стосуються моральних і матеріальних інтересів перекладачів і охорони перекладів, різних організацій або асоціацій, що представляють або захищають інтереси перекладачів, а також видавців, керівників театрів, мовників та інших користувачів і зацікавлених сторін.

Генеральна конференція рекомендує державам-членам подавати до Організації звіти про заходи, вжиті ними на виконання цієї Рекомендації, в такі терміни та в такій формі, які визначить Генеральна конференція.

I. Визначення та сфера застосування

1. Для цілей цієї Рекомендації:

а) «переклад» — передання літературного або наукового твору, в тому числі технічного, з однієї мови іншою мову, незалежно від того, чи призначено оригінальний твір або переклад для публікації в книжці, часописі, періодичному виданні або в іншій формі, чи для постановки в театрі, в кіно, на радіо чи телебаченні, або в будь-якому іншому засобі масової інформації;

б) «перекладачі» — перекладачі літературних або наукових творів, у тому числі технічних;

в) «користувачі» — фізичні або юридичні особи, для яких здійснюється переклад.

2. Ця Рекомендація поширюється на всіх перекладачів незалежно від:

а) їхнього правового статусу:

і) незалежних перекладачів; або

ii) штатних перекладачів;

б) галузі знань, до якої належить твір, що перекладається;

в) того, чи вони працюють на посаді перекладача повний або неповний робочий день.

II. Загальний правовий статус перекладачів

3. Держави-члени повинні надавати перекладачам щодо їхніх перекладів охорону, яка надається авторам відповідно до положень міжнародних конвенцій про авторське право, учасниками яких вони є, та/або відповідно до їхнього національного законодавства, але без порушення прав авторів оригіналів перекладаних творів.

III. Заходи з забезпечення застосування на практиці охорони, наданої перекладачам міжнародними конвенціями та національним законодавством у сфері авторського права

4. Бажано, щоб між перекладачем і користувачем був укладений письмовий договір.

5. Зазвичай договір, що регулює взаємини між перекладачем і користувачем, а також, якщо це доречно, будь-який інший правовий документ, що регулює такі відносини, має:

а) надавати перекладачеві справедливу винагороду незалежно від його правового статусу;

б) принаймні тоді, коли перекладач не працює у штаті, винагороджувати його пропорційно до надходжень від продажу або використання перекладу з виплатою авансу, причому цей аванс утримується перекладачем незалежно від надходжень; або шляхом виплати суми, розрахованої відповідно до іншої системи оплати, що не залежить від обсягу продажів, якщо вона передбачена або дозволена національним законодавством; або шляхом виплати справедливої єдиної суми, яка може бути виплачена, якщо оплата на пропорційній основі виявляється недостатньою або неприйнятною; відповідний спосіб оплати слід обирати з урахуванням правової системи відповідної країни і, де це можливо, типу оригінального твору, що перекладається;

в) передбачати, за необхідності, додаткову оплату, якщо використання перекладу виходить за межі, зазначені в договорі;

г) вказувати, що дозволи, надані перекладачем, обмежуються явно зазначеними правами, причому це положення застосовується й до можливих нових видань;

г') передбачати, що в разі неотримання перекладачем необхідного дозволу, саме користувач відповідає за отримання такого дозволу;

д) передбачати, що перекладач гарантує користувачеві беззаперечне користування всіма наданими правами та зобов'язується утримуватися від будь-яких дій, що можуть зашкодити законним інтересам користувача, а також, за потреби, зберігати професійну таємницю;

е) передбачати, що, з урахуванням прерогатив автора оригінального твору, що перекладається, до тексту перекладу, призначеного для публікації, не повинні вноситися жодні зміни не без попередньої згоди перекладача;

є) забезпечувати перекладачеві та його перекладу таку ж публічність, яка зазвичай забезпечується авторам, зокрема, ім'я автора перекладу має бути зазначене на видному місці на всіх опублікованих примірниках перекладу, на театральних афішах, в оголошеннях, зроблених у зв'язку з радіо- або телепередачами, в титрах фільмів та в будь-якому іншому рекламному матеріалі;

ж) вимагати, щоб користувач забезпечив наявність у перекладі таких повідомлень, що потрібні для дотримання формальностей авторського права в тих країнах, у яких можна обґрунтовано очікувати його використання;

з) передбачати розв'язання будь-яких конфліктів, які можуть виникнути, зокрема щодо якості перекладу, наскільки це можливо, шляхом арбітражу або в порядку, передбаченому національним законодавством, з використанням будь-якого іншого відповідного засобу врегулювання спорів, який, з одного боку, гарантує неупередженість, а з другого боку, є легкодоступним і недорогим;

и) зазначати мови, з яких і на які перекладач перекладатиме, і, без обмеження дії положень пункту І(а), додатково чітко вказувати можливість використання перекладача як усного перекладача.

6. З метою сприяння впровадженню заходів, рекомендованих у пунктах 4, 5 і 14, держави-члени повинні, без обмеження свободи укладення перекладачем індивідуального договору, заохочувати зацікавлені сторони, зокрема професійні організації перекладачів та інші організації або асоціації, що їх представляють, з одного боку, і представників користувачів, з іншого, схвалювати типові договори або укласти колективні договори, засновані на заходах, запропонованих у цій Рекомендації, з належним урахуванням усіх ситуацій, які можуть виникати з причин, пов'язаних із перекладачем або характером перекладу.

7. Держави-члени повинні також сприяти заходам щодо забезпечення дієвого представництва перекладачів і заохочувати створення та розвиток професійних організацій перекладачів та інших організацій або асоціацій, що їх представляють, визначати правила та обов'язки, що мають регулювати здійснення професійної діяльності, захищати моральні та матеріальні інтереси перекладачів і сприяти мовним, культурним, науковим і технічним обмінам між перекладачами, а також між перекладачами та авторами творів, що перекладаються. З цією метою такі організації або асоціації можуть здійснювати, якщо це дозволяє національне законодавство, зокрема, такі конкретні види діяльності:

а) сприяти прийняттю стандартів, що регулюють професійну діяльність з перекладу; такі стандарти повинні, зокрема, передбачати, що перекладач зобов'язаний надавати переклад високої якості як з лінгвістичної, так і зі стилістичної точки зору, а також гарантувати, що переклад буде точним відтворенням оригіналу;

б) вивчати основи для визначення винагород, прийнятні для перекладачів і користувачів;

в) установлювати процедури для сприяння розв'язанню спорів, що виникають у зв'язку з якістю перекладів;

г) консультувати перекладачів під час переговорів з користувачами та співпрацювати з іншими зацікавленими сторонами у створенні типових контрактів на переклад;

ґ) докладати зусиль для того, щоб перекладачі індивідуально або колективно, відповідно до національного законодавства або будь-яких колективних договорів, які можуть застосовуватися з цього питання, отримували разом з авторами вигоду від коштів, отриманих із приватних або державних джерел;

д) забезпечувати обмін інформацією з питань, що становлять інтерес для перекладачів, шляхом публікації інформаційних бюлетенів, організації зустрічей або за допомогою інших відповідних засобів;

е) сприяти прирівнюванню перекладачів, під кутом зору соціальних виплат і оподаткування, до авторів літературних чи наукових творів, у тому числі технічних;

є) сприяти створенню та розвитку спеціалізованих програм з підготовки перекладачів;

ж) співпрацювати з іншими національними, регіональними або міжнародними організаціями, що працюють у сфері захисту інтересів перекладачів, а також з будь-якими національними або регіональними інформаційними центрами з авторського права, створеними для надання допомоги в оформленні прав на твори, захищені авторським правом, а також з Міжнародним інформаційним центром ЮНЕСКО з авторського права;

з) підтримувати тісні контакти з користувачами, а також з їхніми представниками або професійними організаціями чи асоціаціями з метою захисту інтересів перекладачів; укласти колективні договори з такими представниками або організаціями чи асоціаціями, коли це вважається доцільним;

и) робити загальний внесок у розвиток перекладацької професії.

8. Без обмеження чинності пункту 7 членство в професійних організаціях або асоціаціях, які представляють перекладачів, не повинне, однак, бути обов'язковою умовою охорони прав, адже положення цієї Рекомендації повинні застосовуватися до всіх перекладачів — незалежно від того, чи є вони членами таких організацій або асоціацій, чи ні.

IV. Соціальне та фінансове становище перекладачів

9. Перекладачі, що працюють як незалежні автори, незалежно від того, отримують вони роялті чи ні, повинні отримувати практичну користь від будь-яких схем соціального страхування на випадок виходу на пенсію, хвороби, допомоги сім'ям тощо, а також будь-яких схем оподаткування, що зазвичай застосовуються до авторів літературних або наукових творів, у тому числі технічних.

10. Зі штатними перекладачами слід поводитися на тій самій основі, що й з іншими штатними фахівцями, й вони повинні відповідно отримувати користь від передбачених для них соціальних програм. У зв'язку з цим у законодавчих актах з питань професійної діяльності, колективних договорах і трудових договорах, укладених на їх основі, слід чітко зазначати перекладачів науково-технічних текстів як категорію, щоб їхній статус перекладачів міг бути визнаний, зокрема, під кутом зору їхньої професійної класифікації.

V. Підготовка та умови праці перекладачів

11. Держави-члени повинні в принципі визнати, що переклад — це самостійна дисципліна, що вимагає освіти, відмінної від викладання виключно мови, і що ця дисципліна вимагає спеціальної підготовки. Держави-члени повинні заохочувати створення програм для перекладачів, особливо у співпраці з професійними організаціями чи асоціаціями перекладачів, університетами чи іншими навчальними закладами, а також організацію семінарів чи практикумів для перекладачів. Слід також визнати, що перекладачам корисно мати змогу безперервно вдосконалювати свою освіту.

12. Державам-членам слід розглянути можливість організації термінологічних центрів, які можна заохочувати до здійснення такої діяльності:

а) надання перекладачам актуальної інформації щодо термінології, якої вони потребують у процесі роботи;

б) тісної співпраці з термінологічними центрами усього світу з метою стандартизації та розвитку інтернаціоналізації науково-технічної термінології, щоб полегшити завдання перекладачів.

13. У співпраці з професійними організаціями або асоціаціями та іншими зацікавленими сторонами держави-члени повинні сприяти обміну перекладачами між різними країнами, щоб давати їм змогу покращувати свої знання мови, з якої вони перекладають, і соціально-культурного контексту, в якому написані твори, що їх вони перекладають.

14. З метою підвищення якості перекладів викладені нижче принципи та практичні заходи мають бути чітко визнані в законодавчих актах з питань професійної діяльності, згаданих у підпункті 7(а), а також у будь-яких інших письмових угодах між перекладачами та користувачами:

а) перекладачам слід надавати розумний строк на виконання ними своєї роботи;

б) перекладачам, наскільки це можливо, має бути наданий доступ до будь-яких документів та інформації, потрібних для розуміння тексту, що перекладається, та формулювання перекладу;

в) як правило, переклад має здійснюватися з оригінального твору, а до опосередкованого перекладу слід вдаватися лише в разі крайньої потреби;

г) перекладач повинен, наскільки це можливо, перекладати на свою рідну мову або на мову, якою він володіє так само добре, як і своєю рідною.

VI. Країни, що розвиваються

15. Принципи і норми, викладені в цій Рекомендації, можуть бути адаптовані країнами, що розвиваються, в будь-який спосіб, який вони вважатимуть за потрібний для задоволення своїх потреб, а також у світлі спеціальних положень на користь країн, що розвиваються, запроваджених Всесвітньою конвенцією про авторське право, переглянутою в Парижі 24 липня 1971 року, і Паризьким актом (1971 р.) Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів.

VII. Прикінцеве положення

16. Якщо перекладачі та переклади мають рівень охорони, який у певних аспектах є сприятливішим за передбачений цією Рекомендацією, на її положення не слід посилалися для ослаблення вже забезпеченої охорони.